

مسئله بیمه

و بررسی ابعاد حقوقی و فقهی آن

از دیدگاه اسلام

تحقیق و تالیف

حسن عباسزاده اهری

سرشناسه : عباس زاده اهری، حسن، ۱۳۳۲
عنوان و نام پدیدآور : مسئله بیمه و بررسی ابعاد حقوقی و فقهی آن از دیدگاه اسلام/
تحقیق و تألیف حسن عباس زاده اهری.
مشخصات نشر : تبریز: انتشارات آیین دادرسی، ۱۳۹۱.
مشخصات ظاهری : ۲۱۳ص- جدول.
شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۹۲۷۰۶-۸-۶
وضعیت فهرست نویسی : فیبا
موضوع : بیمه (فقه)
موضوع : حقوق بیمه (فقه)
موضوع : بیمه -- جنبه های مذهبی - اسلام
رده بندی کنگره : BP۱۹۸/۶/ب۹ع۲ ۱۳۹۱
رده بندی دیویی : ۲۹۷/۱۰۲
شماره کتابخانه ملی : ۲۸۵۹۵۸۶

مسئله بیمه و بررسی ابعاد حقوقی و فقهی آن از دیدگاه اسلام

تألیف حسن عباس زاده اهری

پایه اول ۱۳۹۲ - تبریز

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه

لیتوگرافی: چاردیز

چاپ: پرینان

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۲۷۰۶-۸-۶

صحافی: پاننا

صفحه آرایی: موسسه سینا

طراح: آیدین پورسریاز

ناظر چاپ: بهرام پورحسن

قیمت: ۹۰۰۰ تومان

کتابخانه تخصصی حقوق آیین
انتشارات آیین دادرسی

تبریز - فلکه دانشگاه - مجتمع تجاری نسیم - پلاک ۱

کد پستی: ۵۱۶۵۶۹۸۵۶۱ تلفاکس: ۳۳۴۱۰۱۱ - ۰۴۱۱

www.ayeenbook.ir

هر شخص حقیقی یا حقوقی که تمام یا قسمتی از این اثر را بدون اجازه ناشر

به هر طریقی نشر، پخش، تکثیر یا تجدید چاپ نماید مورد پیگرد قانونی قرار خواهد گرفت

برای ارسال کتاب به سراسر کشور با شماره تلفن های زیر تماس بگیرید:

۰۹۱۴۴۱۰۹۰۳۵ - ۰۹۱۳۷۷۱۰ - ۰۴۱۱ ۳۳۴۱۰۱۱

فهرست مندرجات

- پیشگفتار ۱
- مقدمه ۳
- بخش اول (از درس های حقوق بیمه)
- گفتار الف: واژه شناسی ۶
- گفتار دوم: ماهیت قرار داد بیمه از دیدگاه حقوقی ۹
- الف: آیا بیمه عقد است؟ ۹

- ب: انواع بیمه ۱۰
- فصل دوم: سابقه تاریخی بیمه ۱۲
- الف: سابقه تاریخی مسئله بیمه ۱۲
- ب: سابقه بیمه در ایران ۱۳
- گفتار سوم: بررسی ماهیت عقد بیمه و آثار ناشی از این قرارداد از دیدگاه
حقوقدانان (حقوق مدنی) ۱۵
- ایرادات و جوابهایی که در عقد بیمه عنوان شده است ۱۸
- سایر موارد بیمه ۲۱
- بیمه مسئولیت صاحبان حرفه ۲۲
- ب: شرایط انعقاد عقد بیمه ۲۴
- گفتار چهارم - حقوق و تعهدات طرفین در عقد بیمه ۲۷
- حقوق و تعهدات بیمه گر ۳۰
- انواع بیمه ۳۱
- مبانی تاریخی بیمه اموال ۳۲
- انواع بیمه خدمات و پوشش خدماتی ۳۴
- مبانی تاریخی بیمه اشخاص ۳۸
- بررسی آثار عقد بیمه و ماهیت آن ۴۲

ویژگی های عقد بیمه..... ۴۲

حق بیمه یا مقررات مالی آن ۴۵

بخش دوم

فصل اول: مبانی و ارکان مسئولیت بیمه و مباحث مربوط به آن ۴۶

الف: ۱- مبانی مسئولیت از دیدگاه حقوقدانان و فلاسفه: ۴۶

مکتب کلاسیک ۴۸

مکتب اصالت سودمندی ۵۰

مکتب نئوکلاسیک ۵۱

۲- مبانی مسئولیت از دیدگاه فقها ۵۲

ب: ارکان مسئولیت بیمه ۵۶

فصل دوم (درباره مشروعیت بیمه از دیدگاه اسلام)

الف: بررسی سنت عملی اسلام در مورد عقد بیمه در صدر اسلام ۵۸

ب: نظریات فقهای اهل سنت (فقهای عامه) بطور اجمالی ۶۲

کلیات دلایل فقهای امامیه (دلایل اجمالی فقهای امامیه) ۶۳

گفتار دوم درباره ایرادات وارده بر عقد بیمه ۶۵

الف: از دیدگاه فقهای عامه (عقیده تفصیلی آنها) بر حرمت عقد بیمه ۶۵

- ب: عقیده علما و فقهای عامه بر حلال بودن عقد بیمه (عقیده تفضیلی آنها)..... ۷۱
- گفتار سوم درباره نظریه‌های فقهای امامیه..... ۷۲
- شباهت فقهی دیگر در اطراف عقد بیمه..... ۷۸

فصل سوم : موضوع بیمه

- بیمه اموال..... ۸۵
- بیمه اشخاص..... ۸۶
- بیمه مسئولیت..... ۸۶
- توضیحاتی در باره بیمه اشخاص..... ۸۷
- توضیحاتی درباره بیمه اموال خطرات ناشی از دریا..... ۹۰
- خسارتهای دریایی بشرط FPA (جبران خسارت مطلق) و WPA (ضمانت خسارت بطور نسبی)..... ۹۱
- بیمه حیوان..... ۹۳

فصل چهارم: اهداف بیمه

- هدف امنیت و هدف اقتصاد..... ۹۳
- الف: هدف امنیت و احساس امنیت..... ۹۳
- بررسی مدیریت ریسک..... ۹۴

- ب: هدف اقتصاد ۹۶
- پیدایش فکر بیمه ۹۷
- رابطه بیمه با تجارت ۹۸
- صنعتی شدن و توسعه شهری ۱۰۱
- جدول شماره ۱ تاریخچه بیمه مدرن ۱۰۲
- توسعه فعالیت بیمه عمر ۱۰۴
- جدول شماره ۲ تاریخچه بیمه عمر ۱۰۷
- جدول شماره ۳ نسبت کل حق بیمه به درآمد ناخالص آن کشور ۱۰۸
- جدول شماره ۴ نسبت کل حق بیمه به تولید ناخالص در کشورهای با
کمترین توسعه ۱۱۱
- جدول شماره ۵ بیمه در کشورهای توسعه یافته ۱۱۳
- بازارهای بیمه ۱۱۴
- بازار بیمه غیر زندگی (بیمه های مربوط به صنعت و تجارت) ۱۱۵
- بازار بیمه زندگی (بیمه های مربوط به عمر) ۱۱۵
- بیمه در کشورهای اروپای شرقی ۱۱۶
- جدول شماره ۷ حق بیمه در کشورهای اروپای شرقی ۱۱۸
- بازار بیمه جهانی ۱۱۹

جدول شماره ۸ حجم حق بیمه جهانی در مناطق مختلف (در صد)	۱۲۱
بیمه و تجارت خدمات	۱۲۱
مثالهایی از حوادث صنعتی بزرگ و عواقب آنها (جدول شماره ۹)	۱۲۴
فصل پنجم: مقررات و مصوبه های مربوط به بیمه در کشور ایران	
۱- قانون بیمه مصوب ۱۷ اردیبهشت ماه ۱۳۱۶	۱۲۹
بررسی جزئیات مقررات مربوط به بیمه	۱۲۹
الف: قانون بیمه	۱۲۹
معاملات بیمه	۱۲۹
فسخ و بطلان	۱۳۰
ب: مسئولیت بیمه گر	۱۳۴
قسمت اول- بیمه مرکزی ایران تشکیلات	۱۳۷
قسمت دوم- وظائف و اختیارات	۱۳۸
قسمت سوم- ارکان بیمه مرکزی ایران	۱۳۹
وظایف مجمع عمومی	۱۴۰
شورایعالی بیمه	۱۴۰
بازرسان	۱۴۴

- مقررات مختلف ۱۴۴
- بیمه گری ۱۴۶
- صدور پروانه ۱۴۸
- ابطال پروانه و موارد ابطال آن ۱۴۹
- انتقال عملیات و اقدام ۱۵۲
- مقررات مختلف ۱۵۳
- لایحه قانونی ملی شدن مؤسسات بیمه و مؤسسات اقتصادی ۱۵۷
- تعرفه شماره ۶ و ۷ ۱۷۱
- ماده ۱۲ راجع به تخفیف نسبت به بیمه نامه هایی که در مدت اعتبار خسارتی
اعلام نشود ۱۷۲
- ماده ۱۴ بیمه های کوتاه مدت و نرخ حق بیمه آنها ۱۷۲
- ماده ۱۵ راجع به کسانی که موجب حادثه هایی میشوند موظفند کمک های
اولیه لازم را برای نجات مصدومین به عمل آورند ۱۷۳
- آیین نامه منابع در آمد صندوق تامین خسارتهای بدنی موضوع ماده ۱۱ از
قانون بیمه اجباری ۱۷۴
- آیین نامه صندوق تامین خسارتهای بدنی مصوب ۱۳۴۸/۴/۲۱ ۱۷۵
- اصلاحیه آیین نامه صندوق تامین خسارتهای بدنی ۱۷۹

قانون الحاق دولت ایران به سیستم بین المللی بیمه مسئولیت مدنی وسائط نقلیه موتوری زمینی در مقابل شخص ثالث	۱۸۰
قانون اجازه عضویت بیمه مرکزی ایران در اتحادیه نظارت کنندگان بر شرکت های بیمه در کشورهای در حال توسعه مصوب ۱۳۶۵/۵/۲	۱۸۲
قانون عضویت بیمه مرکزی ایران در شرکت بیمه اتکائی آسیا مصوب ۱۳۷۱/۱۱/۲۵	۱۸۲
قانون اصلاح قانون چگونگی اداره مناطق آزاد تجارت صنعتی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۷۷/۱۲/۲۵	۱۸۲
قانون چگونگی اداره صندوق ضمانت صادرات ایران مصوب ۱۳۷۵/۷/۱۵	۱۸۳
ماده ۴ یا بیان ارکان صندوق تامین خسارتهای	۱۸۴
قانون بیمه محصولات کشاورزی مصوب ۱۳۶۳/۲/۲۵	۱۸۷
قانون تاسیس موسسات بیمه غیر دولتی	۱۹۰
مقررات تاسیس و فعالیت موسسات بیمه در مناطق آزاد	۱۹۱
مجوز ثبت و پروانه فعالیت	۱۹۵
لغو پروانه و محدود نمودن آن	۱۹۶
نحوه فعالیت	۱۹۷
نظارت	۱۹۹

- سایر مقررات: ۲۰۱
- تصویب نامه در خصوص اتخاذ تدابیر در ممنوعیت بکارگیری رانندگان بدون گواهینامه و در شرکتهای تاکسیرانی و آژانسهای مسافری ۲۰۳
- از طرح جامع رفع اطاله دادرسی تا تشکیل شوراهای حل اختلاف ویژه واحدهای پرداخت خسارت شرکتهای بیمه ۲۰۷
- دستورالعمل سریع در پرداخت خسارت جانی شخص ثالث ۲۰۸
- تصویب نامه راجع به حداقل مبلغ بیمه برای جبران خسارتهای بدنی برای هر نفر در حادثه ۲۱۱

بسمه تعالی

پیشگفتار

کتاب حاضر در پنج فصل مطرح و با جزئیات مربوط به هر بخش تحقیق شده است و این اثر یکی دیگر از آثار انجانب است که در دانشگاه‌ها با سابقه تدریس طولانی آن جمع‌آوری و تالیف شده است و شروع این بحث از مؤسسه آموزش عالی ربع رشیدی (دانشگاه غیرانتفاعی) صورت گرفته و در سایر دانشگاه‌ها نیز ادامه یافته است بحث بیمه یکی از مباحث بروز و با نظریات متنوع برای حقوقدانان و فقهاء از یک سلسله خنجالهای علمی برخوردار است اساسا یک مبحث استدلالی است خصوصا در جایی که بای مبانی و ارکان مسئولیت از دیدگاه‌های مختلف به میان می‌آید مثل نظریات مکاتب اصل

۲ / مسئله بیمه و بررسی ابعاد حقوقی و فقهی آن از دیدگاه اسلام

عدالت- اصل سودمندی- دفاع اجتماعی- نئوکلاسیک و غیره و نیز بحث‌های فقهی مربوط به نظریات فقهای عامه و امامیه که در جای خود قابل دقت و کاملاً استدلالی و توأم با مبانی اسلامی بیان شده است امیدوارم جوانان- دانش‌پژوهان در سطح دانشگاهیان و حوزه و مسئولین امر بهره‌برداری لازم را از این اثر و سایر منابع مربوطه داشته باشند

انشاءالله

www.ketab.ir

بنام خدا

مقدمه

یکی از راه‌های تکامل اجتماعی و اقتصادی و سیاسی حتی بهداشتی در جامعه بشری ترس از آینده و نگرانی از روند زندگی فردی و اجتماعی در آن جامعه است و به تناسب نگرانی‌ها عکس‌العمل‌ها جهت دفاع از آن و رفع مبانی شروع میشود و نقطه شروع برای دفاع از هر عامل رکود و انحطاط و نگرانی همان نقطه شروع تکامل و قرار گرفتن در امنیت است دستیابی انسان‌ها به تمدن جدید و شرائط مهم اجتماعی در بعد صنعت - تکنولوژی و فن آوری در همه ابعاد زندگی مادی و رفاهی بشری هر چند غرور آفرین و اعجاب انگیز است ولی قربانیان زیادی را نیز به همراه داشته است و این واقعیت‌های خسارت بار آینده انسانها را با تاریکی‌ها و نومیدهای اضطراب‌های اساسی روبرو می‌سازد و بناچار در جهت پائین آوردن ریسک زندگی و تامین آرامش آتی دست به عملیات مختلف تامینی و بدور شدن از بیم‌ها و رنج‌ها

می‌زند و از جمله این اقدامات تامینی طرح مسئله بیمه است چشم انداز بیمه در جهان غرب بقدری جدی و وسیع نشان داده میشود که جامعه بشری در نگاه به آینده خود احساس آرامش می‌کند و با این دست آورد مهم مکتب غرب اسلام را به رقابت و یا به عبارت بهتر به مبارزه می‌طلبد و تسهیلات خود را به رح اسلام و مسلمانان می‌کشد و بنظر خود توانسته است اسلام را در پارهای از تسهیلات اجتماعی و رفاهی به چالش بکشاند و بدین جهت است که باید مسلمانان جهان با الهام از مکتب غنی وحی و اسلام ناب محمدی به این ضرورت اجتماعی توجه نمایند چنانچه تا به امروز تلاش‌های مهمی به وقوع پیوسته است و حتی نسبت به مسئله بیمه طرح‌های مهم و استدلالی و با رویکرد جدید به مفهوم آن توجه شده است که با مفهوم بیمه سنتی و بحث‌های قشری آن فاصله زیادی دارد بیمه از نظر اسلام نیز به عنوان صنعت مهم جهانی با جامع‌نگری صمیمانه و لطیف و تاثیرگذار در شرایط اقتصادی و امنیت مالی و آسایش روحی و با یک دنیا آرامش بر صاحبان مشاغل و حرفه‌های پرزحمت و پرخطر برای کارگزاران صنعت مدیریت کرده و آرامش می‌بخشد. هر چند که مبانی نظری بیمه تا حدودی برای جوامع سنتی و جهان سوم توجیه نشده است. ولی در جهان توسعه یافته و یا در حال توسعه کاملاً شناخته شده می‌باشد از آنجاکه مسئله بیمه یک مدیریت ریسک و غیرقابل اجتناب در روند سودآوری آن می‌باشد ولی مهارت‌های مدیریتی از یک سو و حمایت‌های بعمل آمده از طریق دولتها از سوی دیگر و بالاتر از این دو مبانی حمایتی حمایت‌های فرهنگ بالای جامعه که سعی در کاهش دادن خسارت‌های احتمالی به مدیران را دارد با کارشناسی‌های دقیق و پیشگیرانه همواره غائله حوادث را به نفع مدیریت بیمه تمام می‌کنند و با این روش فرهنگی از ورشکستگی صاحبان بیمه جلوگیری می‌کنند و این همان است که

مسئله بیمه و بررسی ابعاد حقوقی و فقهی آن از دیدگاه اسلام/ ۵

در جهان توسعه یافته به عنوان یک سرمایه ملی به آن نگاه می‌شود. صنعت بیمه در روند تکاملی خود با حلقه‌های بهم‌پیوسته مهم در نهایت به بیمه اتکائی راه یافته است این بیمه شدن مدیران بیمه به شرکت‌های کلان دیگر و پیوستن به آنها می‌تواند از زیر خسارت‌های عظیم جان سالم به در برده و به خودشان مصونیت ببخشند و خودشان را از ورشکستگی‌های احتمالی نجات بدهند. امروز نقش بیمه در توسعه اقتصادی غیرقابل انکار است زیرا با وجود صنعت بیمه و تحت پوشش قرار دادن مجامع اقتصادی و رونق گرفتن بازار بیمه در رشد اقتصادی جامعه و سالم سازی آن تاثیر عمیق و مهمی دارد پس می‌توان در جهت بیمه و حقوق مربوط به آن بیشتر از این جدی بوده و در شیوع آن تلاش نمود. و ما در رابطه با نقش بیمه در توسعه اقتصادی در جهان امروز بحث طولانی خواهیم داشت (در فصل اول از بخش دوم کتاب منحصراً در این خصوص صحبت خواهیم کرد) انشاءالله

WWW.KOPIRAN.COM

بخش اول از درس‌های مقوق بیمه:

این بحث شامل دو فصل است:

فصل اول: شامل دو گفتار است

گفتار اول: الف - واژه شناسی

بیمه در علم لغت (معنای لغوی بیمه)

بیمه لغت فارسی است و از ریشه بیم و به معنی ترس می‌باشد بعضی‌ها به معنی خطر نیز می‌دانند و در لغت پهلوی به هر دو معنی استعمال شده است نظیر بیمگاه که به معنی خطر و بیم جان - خطر جان می‌باشد. واژه بیمه نیز به معنی ایجاد اطمینان در مقابل خطر و ترس از خطر محتمل الوقوع می‌باشد.

بیمه از دیدگاه علامه دهخدا: ضمانت مخصوصی است از جان یا مال که در تمدن جدید رواج یافته است اینطور که برای شخص یا مال مبلغی به شرکت بیمه می‌دهند و در صورت اصابت خطر بر جان و مال شرکت مبلغی که مقدار آن از اول معلوم می‌باشد و در جهت جبران آن خطر خسارت می‌دهد.

بیمه در فرهنگ معین: بیمه معادل بیما است که ریشه لغت هندی و اردو دارد. عملی است که اشخاص با پرداخت وجهی قرارداد منعقد می‌کنند که چنانچه بیمه گذار به نحوی از انحاء در خطر افتد شرکت بیمه از عهده خسارت برآید و در لغت نیز بیمه به معنی ضمانت آمده است و لذا معنای لغوی آن با معنای حقوقی آن مناسبت کاملی دارد.